

het tijdperk der „Nieuwe Economische Politiek“ tot een zekeren welstand kwamen. Maar die politiek bracht haar geen geluk.

De contra-revolutionairen verloren den burgerkrijg; het machtsapparaat der bolsjewiki richtte zich weldra tegen de „nieuwe rijken“, het „koelakkendom“ werd spoedig na haar opkomst „geliquideerd“ — ook Ds Kuiper gebruikt dat verschrikkelijke euphemisme; het dient om de onmenselijke verbanning en de beestachtige vermoord van tienduizenden boeren, w.o. zeer vele „Mennonieten“, aan te duiden.

Wee den overwonnenen en zijn aanhang: op de vernietiging van deze „vijanden“ van het Sovjetbewind volgde een felle strijd tegen wat van de Kerk overgebleven was.

Ds Kuiper schrijft aan het slot van zijn boekje, dat de „beschrijving, noch de behandeling der vragen“, volledig is geweest. „Het bleef slechts bij een schets“. Hij meent echter „zoo onpartijdig mogelijk“ de zaken beoordeeld te hebben, en „hoopt dus dat het geschetste beeld in hoofdzaak juist zal blijken te wezen“.

Het hoofdstuk, dat den „maatschappelijke achtergrond van het conflict tusschen het nieuwe Rusland en het Christendom“ behandelt, is zeker niet meer dan een ruwe, zeer beknopte schets. Een uitvoerige beschrijving van hetzelfde onderwerp, welke principieel met die van den Doopsgezinden predikant overeenstemt, kan men in het boek van Julius F. Hecker: „Religion and Communism“ vinden.

Wat voor het beeld, dat Hecker geeft, geldt, is nog meer op de schets van Ds Kuiper van toepassing: een „onpartijdig“, „objectief“ karakter heeft zij niet.

Zeker: „voor de toenemende verlamming van de (orthodoxe) kerk en haar tegenwoordige onmacht is de onheilge band van Kerk en Staat in Rusland in hooge mate verantwoordelijk“¹⁾. Maar het is verkeerd om die Kerk louter als de slaafsch dienares van de regeerende machten voor te stellen. Verschillende uitgeweken Russische orthodoxe denkers hebben een dieper kijk op het georganiseerde religieuze leven in het Rusland van vóór den oorlog gegeven, en geleerd, dat geen enkele zijner functies in een eenvoudig schema gewrongen kan worden.

Slechts na een zeer nauwkeurige studie der feitelijke verhoudingen en toestanden in het verleden en heden, die ook van het verweer der aangevallen Kerken grondig kennis neemt, is het mogelijk om een objectief oordeel te vormen. Aan die voorwaarden voldoet het boek van Hecker maar ten deele, hoewel de schrijver veel materiaal verzameld heeft; het opstel van Ds Kuiper geeft weinig meer dan conclusies.

De moeilijkheden om een juist inzicht in het gestelde probleem te verkrijgen, zijn mede daarom zoo groot, omdat een belangrijk gedeelte der tot ons gekomen berichten het bolsjewistische filter passeerde, dat niet alleen veel tegenhield, maar ook hevig op het filtraat ingewerkt heeft.

De bolsjewisten misbruikten de bijzondere, moeilijke positie der Russische kerk, en buiten haar zonden op een verschrikkelijke wijze uit. Zij hebben het volk tegen haar opgehitst, zooals nu legen de „rechtsche oppositie“ en de Trotskisten. Iedere misstap en ieder gebrek hunner toekomstige slachtoffers werd met het diepste zwart afgebeeld, en ook het kleinste kwaad als een misdaad voorgesteld; op zichzelf staande uitingen van verdorvenheid heetten typeerende kenmerken van de groep, waartoe de gevallen individuen behoorden. Deze methodes zijn bekend; zij worden vooral weer in den laatsten tijd, niet alleen in Rusland, toegepast, en hebben een treurige vermaandheid verkregen.

De suggestieve propaganda, welke de bolsjewisten met de door hen gemaakte caricaturen bedreven, heeft haar uitwerking niet gemist. Ook Ds Kuiper heeft die ondergaan. Zijn oordeel over de verhouding van de Kerk tot de „nieuwe rijken“ en de „koelakken“, en over deze personen zelf, is daarvan het sprekend bewijs. De zinnen, welke hij daaraan wijdt, getuigen helaas niet van bezinning.

De koelak, die tijdens de periode van de „Nep“ omhoog kwam, was de vlijtige, zelfstandige boer, dien het Sovjetbewind gedurende eenige jaren protegeerde, om het land, dat tengevolge van een catastrophale landbouwpolitiek verhongerde, van den ondergang te redden. Zij hebben niets gemeen met de „dorps-Shylocks“ tijdens het Czarenbewind, die inderdaad een zwaren druk op de arme boeren uitoefenden; het is eenvoudig ongeoorloofd, om, zooals Ds Kuiper doet, van hen te zeggen, dat „zij zich in de dorpen een zekere machtspositie wisten te verwerven, tegenover“²⁾ de kleine boeren, de z.g. dorpsarmoede. Dat deden de echte koelakken van vroeger, maar niet het meereendeel der nieuwe zelfstandige landbouwers, zeker niet die uit de Doopsgezinde kolonies, welke later op een monsterachtige wijze bezocht werden.

Vurige revolutionairen hebben zich onder leiding van Trotski, tegen de Nep-politiek verzet; zij waren het, die den zwaar belasten naam van koelak op de zelfstandige boeren overdroegen en daarmede het sein gaven tot een wreede vervolging zonder weerga.

Van die menschen heet het nu, dat de Kerk „vanzelf een bondgenootschap“ met hen sloot. „Vanzelf“... Ds Kuiper's oordeel berust niet op exacte waarneming; de Kerk is, volgens hem, nog altijd aan een bijzondere wet van traagheid onderworpen: ze volhardt „immers“ in een beweging, welke naar het kapitalistische krachtenveld gericht is. Men noeme deze meening niet onbevooroordeeld, onpartijdig of objectief!

De officiële bolsjewistische statistieken vertellen, dat slechts hoogstens vijf procent der landbouwende bevolking „koelakken“ waren; deze behoorden lang niet allen tot de Oostersch-Orthodoxe Kerk. Nadat de officiële koelak reeds lang overwonnen, verbannen of gedood was, begrepen de verwoestende, moordende benden nieuwe slachtoffers, die voor elken tegenslag en voor elk verlies verantwoordelijk gesteld werden. Ieder, die ook maar iets bezat, ontving den schandnaam; hem wachtte de grootste ellende.

„Toen Moskou... besloot tot liquidatie van het koelakken-dom, ontkende het daarmede tegelijk een strijd tegen wat er op het platteland nog was overgebleven van de Kerk“...

Niet, omdat die Kerk zich nauw met de vervolgenden „verbonden“ had. Het demonische optreden tegen de „zelfstandige boeren“, was voor het schrikbewind weer een welkome gelegenheid om de Kerk te belasteren, en te vernietigen. Wie zal de bolsjewistische voorwendsels nog serieuze uitspraken durven noemen?

Ds Kuiper meent wel, dat de geestelijkheid en de geloovigen „niet anders konden handelen, dan zich aan de zijde der tegenstanders van het Sovjetbewind te scharen“. „Het atheïsme“, zegt hij, „maakte een andere keuze vrijwel ondenkbaar“. Maar ook dit oordeel, dat de moeilijke positie der Kerk in Rusland duidelijk aangeeft, geeft hem weer aanleiding om snel verbindingen te leggen, waar de grootste voorzichtigheid geboden was.

De bolsjewistische visie op de „maatschappelijke houding der Kerk“ acht hij zeer goed verklaarbaar; in zijn hart is hij het met die beschouwing, althans voor een groot deel, eens.

„Wie opstand predikt“, zoo luidde het, „moet wel met een dergelijke Kerk in botsing komen“. „We moeten niet denken“, gaat Ds Kuiper dan verder, „dat dit alleen ten aanzien van Rusland gold. De Russische revolutionairen vormden zich hun oordeel over de Kerk grootendeels in verschillende West-Europese landen, waar zij in ballingschap leefden. In de verschillende Roomsche en Protestantische Kerken hier zagen zij in meer verijnden vorm hetzelfde gebeuren, als in Rusland. Ook hier verleenden, naar hun zienswijze, de Kerken een schijnsel van heiligheid aan de heerschers, niet alleen aan de vorsten, maar ook aan de feitelijke meesters van den modernen tijd: de kapitaalbezitters. Natuurlijk wisten de Russische revolutionairen er van, hoe een aantal vooruitstrevende Roomschen en Protestanten het in West-Europa hadden opgenomen voor de zaak van het proletariaat. Maar zij zagen ook, hoe de leiding van de Kerken zich daartegenover had gedragen als beschermer van de bestaande orde... In religie als zoodanig zagen zij — in het voetspoor van Schleiermacher — een besef van volstrekte afhankelijkheid. Achter de vage voorstelling van de goddelijke wereld, waarvan men zich dan afhankelijk had te gevoelen, konden zich immers, als achter een rookgordijn, de brutale machten van 't moderne Kapitalisme verschuilen.“

Wij moeten dit citaat thans onbesproken laten.³⁾ Het versterkt ons in de meening, dat Ds Kuiper in werkelijkheid partij kiest. Dat is zijn goed recht; niemand eischt van hem, dat hij in zijn beschouwing over de ontwikkeling van het bolsjewisme, zijn marxistisch standpunt verloochent. Dat doet hij ook niet. Maar hij kome dan niet met de pretentie, dat de door hem gegeven schets „objectief“ is. Op zakelijke en principieele gronden zijn vele zijner conclusies voor ons onaanvaardbaar.

Den volgenden keer willen we ons opnieuw met het besproken boekje bezig houden. Het bevat ongetwijfeld vele treffende opmerkingen, het spaart dikwijls het bolsjewistische bewind niet; ook Ds Kuiper ziet de grove zonden der Russische machthebbers zeer wel. Zijn begeerte om te „verklaren“ en te „begrijpen“ komt echter met de critische houding, welke hij innemen wil, in conflict.

A. B. t. B.

3) De meening, dat de marxistische beweging de „zaak van het proletariaat“ werkelijk verdedigt, is zeker aanvechtbaar. Het bewind „Blum“ heeft ons in den laatsten tijd weer het een en ander geleerd. Lang niet alle z.g. verdieders der beroode massa helpen haar waartoe. Is ook de actie van Lewis in de V. S. een weldaad voor de arbeidersklasse als geheel?

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Een valsche beschuldiging?

Dr H. Steen komt in z'n „Open brief“ op pag. 29 en 30 te spreken over een artikelje van mijn hand in „De Reformatie“ van 12 Maart j.l. onder den titel: „Waarom heeft Prof. Hepp in zijn aanklacht iemand vergeten?“ en hij spreekt hier van een valsche beschuldiging. Hij neemt het mij ten hoogste kwalijk, dat ik in bedoeld stuk beweerd heb: wanneer Prof. Hepp z'n collega's Vollenhoven en Dooyeweerd aanklaagt van afwijking van de belijdenis en niet z'n collega Waterink, dan is hij inconsequent. Want als de stellingen, die Prof. Waterink poneert over de „ziel“ van den mensch, het psychische, dat met het lichamelijke, het somatische, tezamen de ééne substantie vormt, waarbij de „ziel“, het psychische, de verbindingschakel is tusschen deze ééne substantie en het „ik“, de „persoon“, als tweede substantie, ik zeg, wanneer deze stellingen gecritiseerd worden OP DE ZELFDE WIJZE, waarop Prof. Hepp de anthropologische conceptie van z'n beide andere collega's bespreekt, dan is het eenvoudig een eisch van de logica, dat Prof. Waterink ook behoort gezet te worden in den hoek der verdachten.

In verband daarmee zegt Dr Steen aan mijn adres o.a. het volgende: „Ds Spier geeft blijk niets te weten van de dingen, waarover hij schrijft.“ Maar waarom, als hij niet leest wat er over geschreven is, mengt hij zich dan in het debat? Zoo maakt men zichzelf bespottelijk. Wat toch is het geval? Anderhalf jaar geleden stond een groot deel van de Geref. pers vol over het debat Waterink—Steen. Prof. Waterink's Oorsprong en wezen der ziel beleefde een 2den druk, Ds Steens: „Persoon, Geest en Ziel“ verscheen. In „De Reformatie“ verschenen vele artikelen, alsmede in het Geref. Theol. Tijdschrift. Niets van dit alles schijnt Ds Spier gelezen te hebben. „En heeft Ds Spier nooit van de Commissie en van de verklaring in het conflict Prof. Waterink—Steen gehoord? Ook al zou Prof. Waterink geen verklaring hebben onder teekend, zou deze beschuldiging van Ds Spier valsche geweest zijn. Wij leven toch wel in een verwarden tijd, dat zulke dingen als Ds Spier beweert, worden gedrukt. Maar bovendien heeft Prof. W. uitdrukkelijk verklaard, dat zijn uitspraken naar de belijdenis moesten worden verklaard of gecorrigeerd!“

In het vervolg wordt mij nog onkunde verweten inzake het feit, dat Prof. W. wel aanneemt een onsterfelijk voortbestaan, substantieel deel in den mensch.

Ik moge op deze dingen het volgende antwoorden:

1. Wil ik Dr Steen geruststellen door hem te verzekeren, dat ik alles wat de anthropologie van Prof. Waterink betreft gelezen heb, behalve „Persoon, Geest en Ziel“ van Ds Steen, terwijl ik ook gehoord heb van de Commissie en van die allerwonderlijkste verklaring, waarmee vroeger het conflict Waterink—Steen plotseling een einde nam.

2. Heb ik in mijn artikel in „De Reformatie“ van 12 Maart j.l. niet gezegd, dat er in de conceptie van Prof. Waterink geen plaats was voor een substantieel deel in den mensch, dat voortbestaan en onsterfelijk is. Zulke dingen mogen mij dan ook niet in de schoenen geschoven worden. Wie dat toch doet, toont daarmee, dat hij de bedoeling van mijn artikel niet begrepen heeft.

3. Ik redeneerde immers in dit stuk volgens de „dreigende deformatie“-methode van Prof. Hepp door te zeggen: van hoedanigen aard is datgene, wat in Prof. Waterink's conceptie de „ziel“, het psychische heet? Deze „ziel“ is niet substantieel, sterfelijk, niet voortbestaan en ik trok me op dat moment niets aan — nog altijd volgens de methode „dreigende deformatie“ — van de „ik-substantie“, gelijk Prof. Hepp geen oog heeft voor het „hart“ in de wijsbegeerte der wijsden als boven-tijdelijk concentratie-punt van alle tijdelijke functies.

4. Bedoelde ik dus in dit artikel Prof. Waterink aan te klagen als een deformatie? Geen sprake van. Wiedit eruit leest heeft de ironie van het geval niet verstaan. Het ging mij niet tegen eenige theorie van Prof. Waterink, het ging mij uitsluitend tegen de methode van Prof. Hepp, die op anderen toegepast tot dezelfde fatale conclusies zou moeten leiden. Natuurlijk heeft Prof. Hepp de volle vrijheid met zijn collega's een wetenschappelijk debat te beginnen over de anthropologische grondstellingen van de calvinistische wijsbegeerte, evenals het iedereen vrij staat de conceptie van Prof. Waterink op wetenschappelijke gronden te bestrijden en onhoudbaar te noemen. Maar het noodlottige van de „dreigende deformatie“-reeks was, dat het wetenschappelijk niveau verlaten was en dat we beschuldigingen kregen te hooren inzake punten van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof, die onder ons allen volkomen zekerheid hebben. Dit was het betreurenswaardige, hetgeen ik op de wijze zooals geschied is aan de kaak wilde stellen.

5. Sprekt coll. Steen dan ook — met den vinger naar mij wijzend — van een valsche beschuldiging, dan kan ik dit tot op zekere hoogte, n.l. wanneer ik even wat ironisch bedoeld is voor vollen ernst neem, toestemmen. Maar dan moet ik er onmiddellijk aan toevoegen: dan past deze qualificatie onder bovenbedoeld voorbehoud niet alleen op mij, maar vooral op den auteur van „dreigende deformatie“. Ik hoop, dat Dr Steen dit zal inzien en, als hij de atmosfeer onder ons wil trachten te zuiveren, zich niet langer richten zal tot den hoofdredacteur van „De Reformatie“, die daarmee reeds eerder bezig was dan Dr Steen, noch tot degenen, die Prof. Schilder daarin terzijde staan.

6. Omdat Dr Steen in verband met dit alles aanroert de bekende verklaring in het conflict Waterink—Steen, zij het mij vergund op te merken, dat het niemand mag worden kwalijk genomen, als hij op dit oogenblik citeert uit de werken van Prof. Waterink. Zoolang Prof. Waterink niets herroepen of gewijzigd heeft, heeft hij er recht op aan zijn woord, dat hij geschreven heeft, gehouden te worden. Dat hij verklaard

heeft, dat worden van wanneer correct in geen d berzien, z niet van van de we arbeid ste Prof. W. die hij tev teit van D is gerustge Ook zonde W. wil am zoo graag koesterde wijkers v Deze it daarom lijk achter zouden ni 's Gr.

mp

In „The ding van e recensie va over Prof. D lijke natuu geciteerd, d dard Beare

Het is stelling mensche Dogmatie

„De mi niet cont natuur h stempel i mensche is. De H. is. De H. het was, stempeld stracte, c wijl Hij

Zoo oo

„De vo de Nesto overal, d droeg, m aties v de varia

het spem alle vari geslachte dan was Daarente deuterus Adam al variaties Gods. D Christus dat hij u zondaar

Vervolgen Kuypers G

„Dit dw het bijzo het aange scheiden komen. I lidenis, i persoonlij ons zelve noemen, het weze ons word ons ontw plooiën n personen, hjeen vo rijkdom danig. Pe een zoodi zou de Cl worden, Natuurlj in den C toch, of v als een g Christus, nen, is, d maar éér karakters het volle Niet een heid van in volker hieruit v lijke in dank wet mensche het mens daer ont ook droeg Hij eigen lijke natu en die do

1) Julius F. Hecker in zijn genoemde boek, pg. 37.

2) Spatieering van ons. De citaten uit het boek van Ds Kuiper zijn in de oude spelling overgezet.